

Львівський національний університет імені Івана Франка
Юридичний факультет
Кафедра історії держави, права та політико-правових учень

**ВИДАТНІ ВИПУСКНИКИ
ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ТА ЇХНЯ РОЛЬ В ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

**Збірник матеріалів
Міжнародної наукової конференції**

24 березня 2023 р.
м. Львів

Випуск 3

Львів – 2023

Рекомендовано до друку кафедрою історії, держави та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Протокол № 9 від 31 березня 2023 р.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст публікацій, точність наведених фактів, інших відомостей покладено на авторів. Наведені авторами думки і висновки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії.

Редколегія випуску:

- Бойко Ігор Йосипович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Кобилецький Микола Мар'янович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Тищик Борис Йосипович**, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, заслужений юрист України;
- Кольбенко Андрій Володимирович**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка
- Шевчук Ліліана Едуардівна**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.
- Моряк-Протопопова Христина Миколаївна**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

В 42

Видатні випускники юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка та їхня роль в історії українського державотворення : збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 24 березня 2023 р.) / І. Й. Бойко (голова редколегії), Ю. В. Олійник (відп. секр.). – Львів, 2023. – Вип. 3. – 252 с.

У збірнику представлено стислий виклад наукових статей, які доповідалися на Міжнародній науковій конференції «Видатні випускники юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка та їхня роль в історії українського державотворення».

Для науковців, аспірантів, студентів, усіх тих, хто цікавиться історією держави і права України.

УДК 378.4.063.016:34](477.83-25)

- © Кафедра історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023
- © Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023
- © Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023

Зміст

ВСТУПНЕ СЛОВО ПРО ВИДАТНИХ ВИПУСКНИКІВ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ЇХНЮ РОЛЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	5
НАУКОВІ СТАТТІ.....	14
<i>Качмар В.</i> ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВИРІ СТОЛПІТЬ (ІСТОРІЯ, НАУКА, ПОСТАТІ).....	14
<i>Тищик Б.</i> ОЛЕКСАНДР НАДРАГА – ВІДОМИЙ ВИПУСКНИК І ВИКЛАДАЧ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	19
<i>Бойко І.</i> ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ	28
<i>Кобилецький М.</i> ЮЛІАН ЗАЯЦЬ – ВИДАТНИЙ ПРАВНИК, УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ	35
<i>Яворська О.</i> СВІТЛІЙ ПАМ’ЯТИ ВЧИТЕЛІВ – КОРИФЕЇВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦИВІЛІСТИКИ ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЦЯ ТА АЛОЇЗИ МИКОЛАЇВНИ САВИЦЬКОЇ	38
<i>Токарчук О., Головка Д.</i> ВИДАТНИЙ НАУКОВЕЦЬ І АДВОКАТ ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ	42
<i>Хома І.</i> ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ І ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА ПОЛІТИЧНИХ ЗНАНЬ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В 1909–1914 РР.	47
<i>Земан І.</i> ОЛЕКСАНДР МАРІТЧАК – АДВОКАТ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ПРОФЕСОР МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	52
<i>Парацій В.</i> ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА: НОРМАТИВНІ ТРАДИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	57
<i>Єфремова Н.</i> ВОЛОДИМИР ГАВРИЛОВИЧ СОКУРЕНКО ТА ЙОГО НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	62
<i>Кравець Д.</i> ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ДЕМКОВИЧА- ДОБРЯНСЬКОГО НА ЕМІГРАЦІЇ (1940-і – 1980-і роки)	72
<i>Шевчук Л.</i> НОТАРІУСИ - ВИПУСКНИКИ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – УЧАСНИКИ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛПІТЬ	81
<i>Липитчук О.</i> АДАМ КОЦКО – БОРЕЦЬ ЗА ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЛЬВОВІ	87

Хосе Ортега-і-Гассет, «історія – це арена, заповнена жорстокістю, і багато рас, як незалежні цілісності, зійшли з неї». Існували обставини, що змусили й ЗУНР зійти з політичної арени. І тут винною є також стара негативна, зокрема й українська тенденція, яку (зовсім в іншому, правда, контексті) роз'яснив Артур Шопенгауер: «...люди слухають не того, хто говорить розумніше, а того, хто голосніше».

Але існує історична пам'ять, що дозволяє повернути позитивні традиції минулого у сьогодення. Існує історична пам'ять, яка формує основи нашої національної ідентичності. А використовувати державотворчі набутки Західноукраїнської народної республіки можна і в українському політичному сьогоденні. Якщо не самі принципи, то хоч-би динаміку та раціональний зміст у розробці політичних рішень та їх ефективних втілень у практику державницького життя.

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛОВИЧ СОКУРЕНКО ТА ЙОГО НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Єфремова Н.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри історії держави і права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Сьогодні ми все частіше говоримо про формування окремого наукового напрямку в рамках історико-правової науки України, який досліджує питання становлення та розвитку вітчизняної школи права, наукову спадщину та юридичну біографістику видатних представників цієї школи, досвід діяльності яких стає повчальним і важливим матеріалом для сучасників. Так, наприклад, професор І. Б. Усенко зазначив, що «Впровадження до наукового обігу нової інформації про юристів минулого і сучасності відкриє всю багатогранність українського правознавства, позбавить картину його розвитку випадковості і фрагментарності. Водночас біографічний жанр, як ніякий інший, може посприяти захисту національних пріоритетів у розвитку юридичної науки, врешті-решт дозволяє зробити свій внесок у формування історичної пам'яті та національної гордості народу» [1, с. 10–11].

28 січня 2021 року відбулася всеукраїнська наукова конференція, присвячена святкуванню 100-річного ювілею від дня народження видатного вітчизняного вченого, доктора юридичних наук, професора Володимира Гавриловича Сокурєнка. І хоча я особисто не була з ним знайома, вважаю своїм моральним обов'язком віддати належну пошану людині, яка пройшла важкі випробовування свого часу, має значні наукові досягнення і виховала не одне покоління талановитих учнів.

Володимир Гаврилович Сокурєнко народився 28 січня 1921 року в селі Бранкованове Ширяївського району Одеської області в сім'ї робітників. Закоханий у небо і техніку молодий хлопець поступив спочатку до Запорізького авіаційного технікуму, потім – до Вольського військового авіаційного училища. Трагічні події 1939 року зв'язали долю Володимира Гавриловича з військовою службою, яку він завершив у 1946 році. Страшні повоєнні роки ставили перед 25-річним юнаком нові завдання, і 1946 року він поступив на юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Несподіване рішення стало доленосним у житті талановитого юнака, який ще слабо уявляв собі світ юридичної науки в умовах жданівських чисток.

Хочу нагадати, що відродження Львівського університету розпочалося влітку 1944 року [2, с. 52–53], в умовах повоєнної руйни. Бракувало професорсько-викладацьких кадрів, водночас влада ініціювала впровадження реформи юридичної освіти. Так, у зв'язку з виконанням постанови ЦК ВКП(б) від 5 жовтня 1946 року «Про поліпшення і розширення юридичної освіти в країні», у стінах юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка почали з'являтися нові педагогічні кадри, збільшилося фінансування закладу та кількість студентів.

Значний вплив на формування молодого дослідника здійснив його вчитель – професор Петро Омелянович Недбайло. Знаний фахівець у галузі теорії держави і права, з 1 квітня 1946 року він став деканом юридичного факультету, а з грудня 1950 очолив об'єднану кафедру історії та теорії держави і права [3, с. 195].

В 1950 році Володимир Гаврилович завершив з відзнакою своє навчання і поступив до аспірантури в тому ж навчальному закладі, його науковим керівником став професор П. О. Недбайло. У грудні 1953-го Володимир Гаврилович захистив кандидатську дисертацію і був зарахований на посаду старшого викладача тієї ж кафедри, а в червні наступного року – на посаду доцента. Наукова діяльність молодого вченого була активною: у червні 1955-го він отримав науковий ступінь кандидата юридичних

наук і продовжував активно досліджувати матеріали, пов'язані з історією політичних і правових вчень, з теорією держави і права. Молодий вчений Володимир Сокурєнко активно підтримував науково-дослідну роботу студентів, які любили і поважали свого викладача. Так, наприклад, згадуючи свої студентські роки, професор П. М. Рабінович розповідав, що приблизно у 1955–1957 роках доцент В. Г. Сокурєнко та Н. І. Тітова очолювали студентський науковий гурток, що діяв при кафедрі теорії та історії держави і права. Помітивши неабиякі наукові здібності Петра Мойсейовича ще в часи, коли той був старостою цього гуртка, Володимир Гаврилович запросив молодого дослідника працювати на юридичному факультеті ЛДУ імені Івана Франка.

У грудні 1957 року ВАК СРСР присвоїв В. Г. Сокурєнкові вчене звання доцента [4, оп. 3, спр. 2949, арк. 33], а в квітні 1960 вчена рада університету обрала його завідувачем кафедри теорії та історії держави і права (за конкурсом). 28 березня 1962 його обрано деканом юридичного факультету, де він працював до кінця 1967 року, а в квітні 1965 його повторно обрали на посаду завідувача кафедри [3, с. 199].

У серпні 1966 року доцент В. Г. Сокурєнко був скерований як стипендіат ООН від України на наукове закордонне стажування до США, Канади й Англії. Воно тривало півроку, після чого вчений почав працювати над книгою «Прогрессивные политические идеи на Украине» (рецензію на цю книгу підготував В. В. Копейчиков, тоді ще доцент, після чого її було видано в № 2 журналу «Радянське право» за 1968 р., с. 88–90. – Є.Н.).

У цій роботі вже проглядали питання, пов'язані з визначенням та осмисленням досить нової на той час проблеми – «права людини та способи їхнього захисту». Цей напрямок набирив популярності у світі, свідченням чому стала, наприклад, Всесвітня асамблея з прав людини, що відбулася в університеті Монреалю наприкінці березня 1967 року. Її завданням, між іншим, організатори визначили практичну підготовку до участі в майбутній Міжнародній конференції ООН з прав людини у Тегерані.

На нашу думку, цілком обґрунтованим вбачається припущення, що звернення В. Г. Сокурєнко до таких дефініцій, як «свобода» та «права людини», у теорії держави і права в 60-х роках ХХ століття було не випадковим. Як відомо, після ухвалення Організацією Об'єднаних Націй Загальної декларації прав людини 1948 року категорія «права людини» перейшла зі сфери винятково національного законодавства на новий, міждержавний рівень, ставши предметом міжнародного права.

Водночас політичне протистояння між комуністичним і капіталістичним світами ускладнювало процес активізації позитивного вирішення цієї проблеми у праві в 1960-х роках. Своєю чергою, це гальмувало вироблення нових стандартів прав людини та їх захист. Але ця тема набирала нового звучання і в СРСР, де уряд відважився на впровадження політики десталінізації, обравши курс на «відлигу».

12 грудня 1963 року Генеральна Асамблея ООН виступила з ініціативою проведення Міжнародного року прав людини з нагоди 20-річчя від часу ухвалення Загальної декларації. Цей захід передбачалося використати для досягнення «максимально можливого прогресу» в забезпеченні основних прав і свобод людини. Задля цього 20 грудня 1965 року ГА ООН у своїй резолюції 2081 задекларувала бажання скликати Міжнародну конференцію з метою «сприяння подальшій реалізації принципів Загальної декларації прав людини, розвитку та гарантування політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав; припиненню дискримінації і порушення прав людини та фундаментальних свобод на ґрунті раси, кольору шкіри, статі, мови чи релігії» [5, р. 44]. Отже, перебуваючи за кордоном на науковому стажуванні, Володимир Сокурєнко не міг не чути про обговорення процесу підготовки до цієї події, але навряд чи він міг уявити, що невдовзі особисто буде брати участь у цій конференції.

На той час у світі набирала обертів полеміка навколо порушення прав людини та організації боротьби з ними. До проблематики захисту прав людини звертались і українські правознавці, серед яких можна назвати і професорів П. О. Недбайла та В. Г. Сокурєнка. Між іншим, ці дослідники підтримували думку, що ідеалістичне трактування прав людини у світі і в законодавствах різних країн є відірваним від реалій життя і часто не відповідає реальному стану справ.

20 грудня 1965 року Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції № 2081 задекларувала бажання скликати Міжнародну конференцію з метою «...сприяння подальшій реалізації принципів Загальної декларації прав людини, розвитку та гарантування політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав; припиненню дискримінації і порушенню прав людини та фундаментальних свобод на ґрунті раси, кольору шкіри, статі, мови чи релігії» [5, р. 44]. Напередодні цієї конференції, яку планувалося провести в Тегерані, окремі її учасники не демонстрували особливого оптимізму щодо можливості реального реформування ситуації з дотримання прав людини у світі [6, р. 92–93]. Але доцільність розгляду цього питання підтримали всі країни.

Тут варто нагадати, що в другій половині ХХ ст. процес розуміння прав людини поступово отримував закріплення саме в міжнародно-правових документах. Умовно цю систему документів з регламентації прав і свобод людини, як і міжнародно-правові документи про права людини загалом, можна поділити на дві основні групи – універсальні та регіональні міжнародно-правові акти [7]. Своєю чергою, універсальні міжнародно-правові документи, що закріплюють системний комплекс прав і свобод людини, також можна поділити на міжнародно-правові акти ООН про права і свободи людини, які мають рекомендаційний характер (Загальна декларація про права людини 1948 року) та конвенційні документи ООН про права і свободи людини (усі інші міжнародні договірні акти, що підписали держави-учасники і взяли на себе міжнародні правові зобов'язання щодо їх запозичення в свої національно-правові системи та виконання на своїх теренах. – Є.Н.). До міжнародно-правових актів ООН про права і свободи людини рекомендаційного характеру належать декларації, резолюції, мінімальні стандарти, а також документи, ухвалені під егідою спеціалізованих установ ООН (ВООЗ, ЮНЕСКО та ін.), в яких закріплено основоположні принципи міжнародного співтовариства у сфері забезпечення і захисту особистих прав та свобод людини (так зване «м'яке право» – soft law). Зазначені документи послужили базою для розроблення і ухвалення системоутворювальних конвенційних документів про права людини (норми «м'якого права» перетворилися на норми «твердого права», тобто на договірні норми міжнародного права, обов'язкові для виконання державами-учасниками міжнародних угод. – Є.Н.).

Не деталізуючи структури і змісту зазначених актів відзначимо, що саме в них уперше було апробовано принципи та норми про права і свободи людини, які стали основою міжнародних стандартів ООН: «Загальної декларації прав людини» від 10 грудня 1948 року (містить загальний кадастр прав людини, але без вказівки на обов'язковість їх виконання державами-підписантами); декларацій «Про права дитини» від 20 листопада 1959 року, «Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» від 20 листопада 1963 року, «Про ліквідацію дискримінації щодо жінок» від 7 листопада 1967 року та ін. (містять конкретний перелік порушень прав людини та склади таких порушень з метою перспективної регламентації норм, що містяться в цих документах і мають декларативний характер у майбутніх нормах міжнародного договірного права).

У цих документах було закріплено і права людини загалом, і особисті права та свободи людини зокрема. Наприклад, у деклараціях ООН були

закріплені такі основні особисті права і свободи людини: право на життя, визнання правосуб'єктності, справедливий судовий процес, захист особистого і сімейного життя, недоторканність, чи недискримінація, рівність, гідність; свободи від рабства, від тортур, пересування і вибору місця проживання.

На конференції в Тегерані 1968 року були представлені уряди 84 країн. Враховуючи це, вважаємо доцільним розглянути окремі епізоди її роботи за участю українців. Конференція ухвалила проєкт порядку денного (A/CONF.32/1), складений Підготовчим комітетом конференції та взятий до відома Генеральною Асамблеєю в резолюції 2339 (XXII) з додаванням пункту «Повага і здійснення прав людини на окупованих територіях», який був запропонований в записці, адресованій Голові делегаціями Йорданії, Сирійської Арабської Республіки та Об'єднаної Арабської Республіки A/CONF.32/L.15).

Доцільно нагадати, що ідея проведення міжнародної конференції, присвяченої захисту прав людини, здобула підтримку всіх держав-членів ООН, але їхні погляди стосовно змісту та забезпечення вказаних прав часто мали суттєві розбіжності [8, с. 18]. Аналізуючи цю ситуацію, Джек Донеллі зазначив: «Комісія з прав людини, під контролем США, широко обговорювала свободу інформації (право, яке Радянський Союз систематично порушував), але ігнорувала всі економічні та соціальні права, як і інші специфічні громадянські й політичні права. З іншого боку, Радянський Союз пробував зосередити увагу на расовій дискримінації та безробітті на капіталістичному Заході... Хоча кожна зі сторін вказувала на реальні зловживання, обвинувачення в порушенні прав людини були значною мірою тактичними маневрами у більш широкій політичній та ідеологічній боротьбі. Отже, обидві супердержави регулярно демонстрували відверте ігнорування прав людини» [8, с. 19]. Радянські представники наполягали на «практичних діях» у напрямку реалізації «невідкладної ратифікації країнами-членами ООН усіх конвенцій, що регулювали права людини і забезпечення у такий спосіб цілковитої поваги до прав людини» [8, с. 19]. На тлі таких заяв виникали гучні звинувачення на адресу СРСР про порушення конституційних прав його громадян. Отже, зібрані українцями Канади матеріали про політичні репресії та культурні утиски українців в УРСР могли стати вагомим аргументом у роботі конференції. Про численні факти порушень такого роду було відомо багатьом політичним і науковим діячам українського походження на Заході. Так, наприклад, знаний професор-лінгвіст Ярослав Рудницький ще в 1967 році сформулював концепцію «лінгвіциду» та порушив питання дотримання

мовних прав людини й народу як проблему, яку необхідно розглянути на міжнародному рівні [9, с. 19].

Цікавим фактом є те, що в роботі Міжнародної конференції з прав людини 1968 року виникла нестандартна ситуація. Від України намагалися працювати дві делегації: офіційна від УРСР і неофіційна від української діаспори, зорганізована під егідою Світового Конгресу вільних українців. Але остання хоч і збрала вагомні матеріали про порушення прав людини в УРСР, проте не мала офіційного статусу і навіть не значилась у списках спостерігачів. Офіційна делегація УРСР мала певні завдання та складалася з трьох представників: Петра Недбайла – професора Київського державного університету імені Тараса Шевченка, постійного представника УРСР в Комісії з прав людини ООН (голова делегації), Володимира Сокурєнка – декана юридичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка, та Юхима Качурєнка – працівника відділу міжнародних організацій Міністерства закордонних справ УРСР [10, р. 29].

23 квітня 1968 року голова делегації УРСР П. О. Недбайло виступив з промовою, в якій торкнувся питання ролі держави у гарантуванні прав людини та практичного втілення принципів Загальної декларації: «...ідеал Вільної людської особистості може бути досягнутий тільки тоді, коли будуть створені такі передумови, при яких кожен зможе користуватися без дискримінації своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами» [11, с. 544].

Сам факт такої промови в умовах панування тоталітарної системи в СРСР уже свідчив про започаткування нових поглядів у радянському праві. Але враховуючи політичні реалії, П. Недбайло розгорнув полеміку навколо проблем «расової дискримінації, сегрегації, політики та практики апартеїду», що мали місце поза межами держави, бо офіційна делегація від УРСР не могла собі дозволити відступити від спільних настанов для учасників з боку СРСР.

Делегація від УРСР демонструвала досить активну роботу. Так, наприклад, вона внесла письмову резолюцію (A/CONF32/C2/L33) стосовно методів діяльності ООН і рекомендувала «фокусувати свою увагу на фундаментальних проблемах, пов'язаних з грубими і систематичними порушеннями прав людини» [10]. Надаючи оцінку роботи делегації від УРСР, доцільно також згадати і про підготовлений нею разом з делегатами від Польщі проект важливої резолюції (A/CONF.52/C.2/L.39): «Міжнародна конференція з прав людини, посилаючись на резолюцію 95 (X) Генеральної Асамблеї від 11 грудня 1946 р., відзначаючи із задоволенням, що Гене-

ральна Асамблея в своїй резолюції 2338 (XXII) від 18 грудня 1967 р. постановила «вважати як невідкладне першочергове завдання завершення складання проекту конвенції про незастосування терміну давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства з метою утвердження його на двадцять третій сесії», відзначаючи далі, що Економічу і соціальну раду в своїй резолюції 1158 (XII) від 5 серпня 1966 р. запропонувала Комісії з прав людини «вивчити і внести будь-які нові рекомендації, які вона вважає бажаними, з метою розширення міжнародного співробітництва в справі судового переслідування і покарання винних у скоєнні військових злочинів і злочинів проти людства», відзначаючи також, що деяким жертвам військових злочинів і злочинів проти людства вже виплачена компенсація, відзначаючи також, що Комісія з прав людини просила Генерального секретаря: а) представити дослідження стосовно забезпечення арешту, видачі і покарання осіб, винних у військових злочинах і злочинах проти людства, і обміну відповідною документацією, яке йому було доручено резолюцією 1158 Економічної і Соціальної Ради, своєчасно для розгляду на двадцять п'ятій сесії Комісії; б) включити у вищевказане дослідження вивчення критеріїв для визначення компенсації жертвам військових злочинів і злочинів проти людства, визнаючи, що після останньої світової війни та інших аналогічних трагічних подій боргом Організації Об'єднаних Націй є захист людства від повторення подібних проблем. Визнаючи далі, що повне вирішення питання про відповідальність за військові злочини і злочини проти миру і людства як у внутрішньому законодавстві, так і в міжнародному праві стало б дуже важливим елементом такого захисту, вважає, що в своїй подальшій роботі Організація Об'єднаних Націй повинна прагнути до досягнення як найшвидшого і повного вирішення питання про відповідальність за військові злочини і злочини проти миру і людства, включаючи аспекти виплати цивільної компенсації жертвам таких злочинів» [10].

Також члени делегації від УРСР приділили значну увагу проблемі апартеїду, боротьбі з неписьменністю та порушенню прав жінок [10, р. 88]. 13 травня 1968 року учасники Міжнародної конференції з прав людини одногосно ухвалили спільну декларацію та 29 резолюцій, які, зокрема, стосувалися расової дискримінації, самовизначення народів і прав людини у збройних конфліктах. Тексти прокламацій і резолюцій, ухвалених на Конференції, було включено до Заключного акту Міжнародної конференції з прав людини і передано Генеральній Асамблеї для подальшого розгляду [10]. 19 грудня 1968 року ГА ООН оформила напрацювання Міжнародної конференції з прав людини у вигляді підсумкової резолюції 2442 (XXIII) [10].

Підсумовуючи наведене можна сказати, що оцінка значення цієї конференції досі викликає дискусії між науковцями. Хоча історики права і фахівці з міжнародного права рідко згадують про цю подію, проте висловлюють подекуди полярні точки зору. Але саме тегеранська конференція підсумувала двадцятирічний період становлення й удосконалення міжнародних норм і принципів щодо забезпечення прав людини. Вона започаткувала новий етап – етап моніторингу за дотриманням прав людини, апогеєм якого став гельсінський процес 1970-х років. Отже, 1968 рік – Міжнародний рік прав людини – став вирішальним моментом переосмислення місця і значення прав людини в житті як СРСР, так і інших держав – членів міжнародної спільноти, кроком на шляху до перегляду та позитивного ставлення щодо прав людини.

Разом з тим, аналізуючи роботу представників української наукової еліти напередодні та в часи роботи міжнародної конференції, можна стверджувати, що їхні розробки носили новаторські риси не тільки в системі права УРСР. Світова спільнота високо оцінила особистий внесок у справу захисту прав людини активістів і фахівців з УРСР. Так, 10 грудня 1968 року з ініціативи ГА ООН уперше було нагороджено Премією ООН у галузі прав людини шістьох осіб, серед яких був і українець – Петро Недбайло. Отже, позитивний внесок українських радянських правників у справу подальшого розвитку прав людини було визнано офіційно.

Наукові здобутки В. Г. Сокурєнка в той час були скромнішими, але не менш цікавими. Певні його праці й сьогодні викликають жвавий інтерес. Оскільки вони були написані в умовах панування тоталітарного режиму, автор не мав можливості розгорнути у повному обсязі своє бачення проблеми з порушенням прав людини в СРСР. Цензори ретельно стежили за його працями, але видані ним роботи послідовно сприяли появі новаторського погляду в суспільстві, навіть для влади.

Надійною помічницею на життєвому і науковому шляху Володимира Гавриловича була його дружина – колега по факультету Алоїза Миколаївна Савицька. 1981 року у співавторстві з чоловіком вона видала монографію «Право. Свобода. Равенство» [12]. Через рік на її основі було видано у Львові одноосібну монографію А. М. Савицької «Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием», яка отримала схвальні відгуки не лише в радянській правничій науці, а й за кордоном. Схвальна рецензія з'явилася навіть в одному з американських журналів, що на той час було справжнім дивом. Як Володимир Сокурєнко, так і його дружина Алоїза Миколаївна за життя здобули велику шану та любов колег і учнів, залишили по собі добру пам'ять і змістовну наукову спадщину.

Література:

1. Усенко І. Б. Юридична біографістика: проблеми становлення нового напрямку наукових досліджень. Юридична біографістика: історія, сучасність та перспективи : матеріали VIII міжнар. конф. істориків права, м. Феодосія, 15–18 верес. 2002 р. / Міжнар. асоц. істориків права [та ін.] ; за ред. О. В. Тимощука. Сімф. : Всеукр. інформ.-культ. центр, 2003. С. 10–21.
2. Львівський університет, 1661–1986 / відп. ред. проф. В. П. Чугайов. Львів : Вища школа, 1986. 148 с.
3. Тищик Б. Кафедра історії держави, права та політико-правових учень і її завідувачі (до 230-річчя утворення і діяльності кафедри). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 190–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_61_25
4. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. Оп. 3. Спр. 2949. Арк. 33.
5. Resolutions adopted by the General Assembly during its Twentieth Session, 21 September – 22 December 1965 / United Nations Official Records: Twentieth Session. Supplement No. 14 (A/6014). New York, 1966. 96 p.
6. Thompson A. S. Tehran 1968 and Reform of the UN Human Rights System. *Journal of Human Rights*. 2015. 14:1. P. 84–100.
7. Ліщина І. Міжнародні механізми захисту прав людини. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/lischyna.htm>
8. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній політиці / пер. з англ. Т. Завалія. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.
9. Сфремова Н. Особливості організації правозахисного руху з питань захисту прав людини в УРСР на Міжнародній конференції в Тегерані 1968 року. Scientific Collection «InterConf», 28(137): with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (December 19–20, 2022; Rome, Italy) by the SPC «InterConf». Dana, 2022. P. 186–204. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>
10. Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968 / United Nations. New York, 1968. 61 p. /1. Organization of the Conference. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf.pdf
11. Сосновський М. Між оптимізмом і песимізмом. Between optimism and pessimism : вибр. статті і есеї, 1968–1975 / Наук. тов-во ім. Шевченка ; обгортка Я. Гніздовського. Нью-Йорк; Торонто : Trident International, 1979. 735 с.
12. Сокурченко В. Г., Савицька А. Н. Право. Свобода. Равенство : монографія. Львов : Вища школа, 1981. 228 с.